

Т.Г. Васильців, д-р екон. наук, проф. (*ЛПТЕУ, Львів*)

О.П. Мульська, канд. екон. наук (*ДУ «ІРД ім. М.І. Долишнього НАНУ, Львів*)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОСТУП УКРАЇНИ: АСПЕКТИ МІГРАЦІЇ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Високий рівень зовнішньої міграції населення України впливає сталий розвиток країни, стандарти життя, регіональні аспекти соціально-економічного прогресу, демографічну та інші складові національної безпеки. Посилення дисбалансів регіональних ринків праці, послаблення дії безпекових чинників сприяють інтенсифікації зовнішніх міграційних потоків і трансформації міграційних векторів. Надвисокий рівень і швидке поширення позитивних міграційних аспірацій, особливо серед молоді, набувають нових загрозливих форм і призводять до нарощування значних обсягів міграційних втрат в Україні. Сталий розвиток України залежить від збереження, відтворення і ефективного використання людського потенціалу.

За рівнем соціально-економічного розвитку області Західної України поступаються середньодержавним значенням, що є ключовим чинником мотивації економічно активного населення до зовнішньої міграції. Так, за результатами «Загальнонаціонального обстеження з питань трудової міграції за період 2015-2017 рр.» мешканці західної економічної зони становили понад 72 % заробітчан з України. В останні роки суттєво зросла інтенсивність освітньої й академічної міграції, яка являється мостовим чинником пролонгації навчання за кордоном у форму трудової еміграції. Найчастіше освітня міграція до Польщі та Чехії для українських студентів є транзитною для стаціонарної міграції до інших країн ЄС.

Значні обсяги зовнішніх міграційних потоків із Західної України за останнє десятиліття позначилися на послабленні забезпеченості підприємств базових видів економічної діяльності необхідним трудовим ресурсом, про що свідчить збільшення попиту суб'єктів господарювання реального сектора економіки на робочу силу. Зокрема, найбільш відчутне зростання потреби у кадрах за 2011-2018 рр. спостерігалось у сільському господарстві, промисловості, будівництві, на транспорті, у сфері складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності. Середньорічні темпи зростання попиту на персонал у сільському господарстві, промисловості і будівництві становили близько 30 % та понад 70 % на транспорті, у складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності. Примітно, що ці

тенденції відбуваються на тлі загального скорочення чисельності зайнятих в реальному секторі економіки регіонів України. До прикладу, якщо кількість зайнятих у сільському господарстві у Львівській області за 2011-2018 рр. скоротилася на 4,6 %, то попит на робочу силу зріс у 3,2 раза. Аналогічні показники у промисловості Львівської та Івано-Франківської областей, відповідно, становили 3,8 % і 5, 2 % проти 4,1 та 2,2 раза; у будівництві та в секторі транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності Львівської області – 12,8 %, 15,9 % проти 2,3 і 8,1 раза. Зазначене передусім є свідченням впливу активізації міграційних процесів на звуження трудового потенціалу в реальному секторі економіки регіонів.

Висока інтенсивність зовнішньої міграції є причиною посилення дисбалансів регіональних ринків праці, зокрема зниження рівня безробіття одночасно із зростанням рівня потреби у робітничих кадрах (рис. 1).

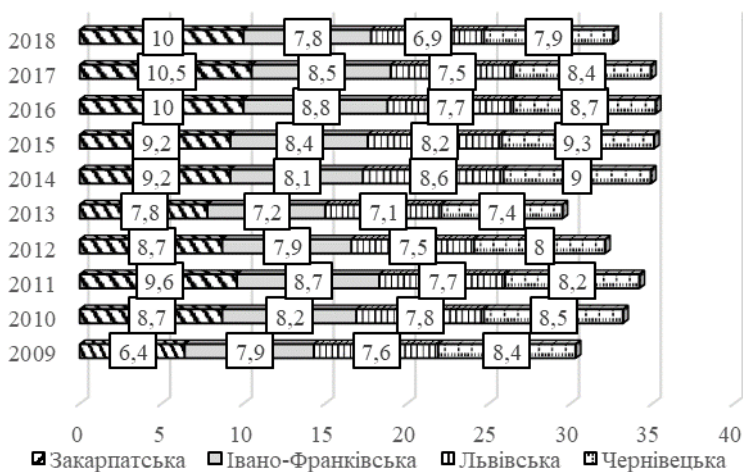

Рисунок 1 – Рівень безробіття в окремих областях Західної України, 2009-2018 рр., %

Джерело: побудовано на основі даних головних управлінь статистики у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Чернівецькій областях.

До відчутних позитивних економічних наслідків зовнішньої трудової міграції відносяться грошові перекази, які надходять з-за кордону та використовуються в середині країни для стимулювання споживчого попиту, а отже, й внутрішнього, особливо місцевого,

виробництва, а також на інвестиційні цілі. Обсяги грошових переказів як до України, так і її західних областей достатньо значущі. На початок 2020 р. за даними Національного банку, на території України було зареєстровано 39 систем переказу коштів та упродовж 2017-2019 рр. фізичними особами з-за кордону щорічно переказувалося близько 2,3-2,4 млрд дол. США або 22 % від загальної суми переказів. Україна залишається країною-реципієнтом транскордонних переказів, адже обсяги коштів, які щорічно надходять в країну, у близько 6 раз перевищують суму коштів, відправлених за межі країни.

Водночас, регіональний розподіл транскордонних переказів фізичних осіб у іноземній валюті не відповідає інформації щодо регіонального розподілу зовнішніх трудових мігрантів з України. Так, за даними Національного банку України, на західні області країни у 2018 р. припало лише 26,3 % грошових переказів з-за кордону. Наявність лідируючих позицій за цим показником м. Києва (який сам є реципієнтом внутрішніх та зовнішніх мігрантів), Одеської області (як регіону з найбільшим транзитним потенціалом) та Дніпропетровської і Харківської областей (регіони з високим промисловим потенціалом) свідчить про те, що відповідний показник, хоча й класифікується як перекази фізичних осіб з-за кордону, проте має явно необґрунтовану структуру та переважно тіньову складову.

Обсяги транскордонних переказів фізичних осіб у іноземній валюті дають уявлення про розподіл лише частини переказів мігрантів, а саме – здійснених через міжнародні системи переказу коштів. Тому спостерігається достатньо суттєва різниця між обсягами грошових переказів за офіційними каналами та показником «грошові перекази в Україну» (офіційні та неформальні канали). Також Національний Банк України не відображає структури переказів, які надійшли за неформальними каналами.

Активізація зовнішньої міграційної активності населення має істотні як негативні, так і позитивні наслідки для соціально-економічного сталого розвитку країни. Зокрема вплив міграції населення є відчутним на такі параметри поступу, як обсяги інвестування і зовнішньоекономічної діяльності, відношення ВРП до оплати праці; рівень безробіття, економічна активність населення, частка витрат домогосподарств на продукти харчування, кількість малих підприємств та обсяги роздрібної торгівлі.